

ספור
נְסִיעַת הַבַּעַל נְשֵׁם טוֹב
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

המספר בין אנ"ש ביום שביעי של פסח

מתוך הספר
שִׁיחַ שְׂרָפִי קֹדֶשׁ

ובסופו יבואו קצת שיחות
מענייני פסח

גליונות שיעורים ומודעות בתורת ברסלב
breslevmail@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלא במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה של הדפסת ספרי רבינו ומסר נפשו כל ימיו להשקות ולהרוות צמאונם של ישראל מאוצרותיו של רבינו הקדוש הננמ"ח במחשבה דיבור ומעשה כתב הדפים והפיץ אלפים ורבבות ספרי קודש מתורת רביה"ק ותלמידיו

הרה"ח רבי **אברהם נחמן שמחה**

ב"ר אלעזר **זויצהנדלר** זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל
גלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.ג.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו' המעוניינים לקבל חינוך את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן:
כמו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריכם שהלכו לעולמם

בדבר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056
טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579
לתרומת קודש עבור הדפסת ספרי רבינו"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©
copyright

שיח שרפי קודש - תש"פ

כל הזכויות שמורות הן על פי דין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות מפורשת בכתב מהמלכה"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הני"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עוולה

שעג

ספור נסיעתו של הבעל שם טוב לארץ ישראל, כפי המקבל אצל אנשי שלומנו מדור דוריא.

כִּידוּעַ הָיָה נוהג הבעל שם טוב לבלי להשהות ולהלין אצלו שום ממון מיום לחברו, כי כל המעות שנשארו אצלו היתה מחלקן לצדקה², וגם בנסיעתו לארץ ישראל³ נהג כן, לקחת עמו מעות רק בכדי לבסות הוצאותיו לאותה נסיעה אל הכפר או העיר הסמוכים לו⁴, ושם בטחוננו

נא. נוסח זה של המעשה הוא כפי שסיפרוהו אנשי שלומנו מקדמת דנא, עוד מזמן מוהרנ"ת. רבי לוי יצחק שמעו פעמים רבות באחרון של פסח מרבי שמשון בארסקי אשר היה מספרו מידי שנה בביתו כפי ששמעו מרבי משה ברסלבר, וכלל אנשי שלומנו ישבו שם, וגם רבי אברהם בן רבי נחמן ישב כמה פעמים אז אצל רבי שמשון כשסיפר מעשה זה, וכששאל אותו פעם רבי לוי יצחק אודות פרטי המעשה אמר רבי אברהם שנוסח זה של המעשה בכלליות הינו מדוייק, אלא שבכמה פרטים מהמעשה ישנן כמה נוסחאות, ולא רצה להכריע בזה - "ער האט נישט איבער געשפארט"; רבי אברהם עצמו לא סיפר מעשה זה מעולם, כי כן היתה דרכו, לבלי לספר דבר שלא היה מבורר אצלו בתכלית הברור. כשהיה רבי לוי יצחק בסמארקאנד, אמרו לו זקני החסידים דשם: "מיר ווילן הערן פון אייך ווי איר וועט דערציילן די מעשה פונעם בעל שם, ווייל מיר ווייסן אז איר וועט דערציילן ריכטיגער" - "אנו רוצים לשמוע מכם איך שתספרו את המעשה מהבעל שם טוב, כי אנו יודעים שאתם תספרוהו נכון יותר"; ואחר שסיפר, אמרו לו: "אט אזוי איז ריכטיג ווי איר דערציילט" - "אכן כך הוא נכון כפי שאתם מספרים" - וכל זאת על אף שהיו אותם חסידים מן החולקים על דרך רבינו הקדוש. (רל"י).

נב. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן תצ"ט: "פעם אחת סיפר [רבינו] מעניין ביטחון, ואמר שיש צדיקים שאין מניחים אצלם ממון מיום לחבירו, כמו שמספרין מכמה צדיקים גדולים שהיו לפנינו, כגון הבעל שם טוב ז"ל והצדיק הקדוש מורנו הרב אלימלך ז"ל וכיוצא בהם, שבכל יום ויום היו מפזרים כל הממון שהיה בידם, ולא הניחו אצלם שום ממון מיום לחבירו וכו'", עיין שם; וראה בליקוטי קמא סימן ער"ב: "זה כלל גדול בעבודת השם, שלא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום, הן בעסק פרנסה והצטרכותו צריך שלא יחשוב מיום לחבירו וכו'".

נג. שנת הנסיעה אינה ידועה. (רל"י); וכפי הנראה היתה נסיעת הבעל שם טוב בשנת תק"ב או תק"ג, כי רק אז נמצא בארץ ישראל בעל האור החיים' הקדוש אשר אליו נסע הבעל שם טוב כמבואר לעיל. [ה'אור החיים' הקדוש הגיע לארץ ישראל בסוף שנת תק"א, ונפטר בי"ד או ט"ו בתמוז שנת תק"ג].

נד. וראה 'שבחי הבעל שם טוב' סימן קע"ג (במהדורת 'זכר נפתלי') ד"ה 'ולמחרת'.

בה' שיעזרו בכל הצטרפותו ממקום למקום; וצריך עמו את בתו מרת אדל ואת שמשו רבי הירש סופר¹¹. ונסעו מעיר לעיר ומכפר לכפר¹², ונמשכה הנסיעה שבועות או חודשים, ובכל פעם עזרם ה' יתברך; עד שהגיעו בערב חג הפסח לעיר סטאמבול¹³.

כשהגיעו לסטאמבול הלכו לאיזה בית מלון, ומחמת עניותם הגדולה שכרו לעצמם מקום במרתף המלון, מקום העניים. בראות מרת אדל שאין להם מצות וזין ושאר צרכי החג, שאלה את אביה: "מה יהיה לנו לסדר הפסח, והיכן נאכל?" - ולא השיבה אביה דבר, רק הפטיר לעברה: "גאט וועט העלפן, גאט וועט העלפן" - "ה' יעזר, ה' יעזר"; גם הזהיר אותה לבל תאמר ותספר לאיש את דבר מחסורם, שאין להם פלום לצרכי החג. והיא מגדל בטחונה בדברי אביה, פי ידעה שהוא מרגל בנסים, שוב לא דאגה כלל, ויצאה לכבס לעצמה איזה בגדים הצריכים כבוס לכבוד החג בחוף הים. ובהגיע קרוב לחצות היום הלך הפעל שם טוב למרחץ לטבל לכבוד קדשת החג, ואז הלך לבית הכנסת¹⁴.

באותה עת דרו בארץ אשכנז, בעיר בערלין כמדמה, עשיר גדול ואשתו אשר כבר באו בימים, והיו חשוכי בנים, ועסקו שניהם ברפואות אצל רופאים, אך כל הרופאים נתיאשו מהם, פי היו שניהם עקרים מבטן ומלדה רחמנא לצלן. אמרו להם אוהביהם שבאוקראינה

נה. הרה"ק רבי צבי הירש סופר מתלמידי הבעל שם טוב היה מגדולי מקורביו, שימש אצל הבעל שם טוב כסופר סת"ם, והיה רגיל להצטרף אל הבעל שם טוב בנסיעותיו.

נו. מה שנסע הבעל שם טוב בדרך ארוכה ביבשה עד סטאמבול, ולא דרך הים - הוא מחמת סכנת טביעה. (רל"י); וראה 'חיי מוהר"ן' סימן קל"ח ו'שבחי הר"ן' חלק ב' סימן ח' שרבינו ז"ל היה הראשון שנסע לארץ ישראל עם ספינה מאדעס עד סטאמבול, כי מקודם היו יראים ליסע באופן זה, לכן נסעו עד סטאמבול רק דרך היבשה.

נז. היא העיר 'איסטאנבול' בירת טורקיא, ומכונה גם 'קאנסטאנטינאפאל' ו'קושטא'.

נח. כתב באמרי פנחס' שער הקדושה אות ג': "כשהיה הבעל שם טוב בסטאמבול ראה יונגעלייט (בני הנעורים) שיש להם נשמות תנאים; ואמר שהוא מגודל צניעות הנשים אשר שם".

שברוסייה ישנו בעל שם גדול אשר נודע כפועל ישועות בקרב הארץ, ואצלו בנדאי יוכלו בעזר ה' להושע, ושיסעו אפוא אליו; ונכנסו הדברים בלבם, ולקחו עגלה עם כמה סוסים טובים והרבה מעות כדרך הגבירים, ונסעו למעז'בוז'. תכף בבואם ברו היכן שוכן הבעל שם טוב, ואמרו להם שהנה זה עתה נסע בדרך לארץ ישראל. בשמעם זאת התישבו בדעתם שהיות שנסעו כבר מרחק כזה - יסעו הלאה אחרי הבעל שם טוב, ואכן ברו את דרך נסיעתו ורדפו אחריו, אלא שבכל מקום ועיר אליהם הגיעו אמרו להם גם כן שהנה זה עתה נסע הבעל שם טוב מכאן; עד שהגיעו גם הם לסטאמבול בערב חג הפסח.

בבואם לסטאמבול התישבו בדעתם שמתמא לא המשיך הבעל שם טוב בנסיעתו בערב חג הפסח, ואם כן נמצא הוא בנדאי פעת כאן בסטאמבול, רק שצריכים לחפשו. ומחמת עצירותם המפלגת הלכו ושכרו לעצמם חדר נאה במדור העשירים בקומה העליונה באותו מלון בו שהה הבעל שם טוב; והם מחמת שהבינו שיצטרכו להתמהמה בדרך, הביאו עמם מכל טוב כדי שיוכלו לערוך את הסדר כדבעי.

אחרי שהכינו וסדרו את כל צרכי החג הלך הגביר לחפש אחר הבעל שם טוב, והרהר בדעתו שבעיר גדולה כסטאמבול בנדאי יהיה לו קשה למצאו, וישב עצמו, והלך לחוף הים אל המקום שכל ספינות הנוסעים מגיעות, כדי שיברר אצל הבאים אולי ראו את הבעל שם טוב, או שמא יודעים הם היכן הוא מתאכסן, כי על הים בדרך כלל חולפים ועוברים הנוסעים בדרךם. ויעש כן הגביר, ובחוף הים נגש גם למרת אדל לשאלה אולי יודעת היא מהבעל שם טוב ושמא ראתה אותו; והשיבה לו: "כן, הבעל שם טוב הגיע לכאן, והוא אבי, ומתאכסן בבית מלון פלוני בקומה התחתונה". שמח הגביר עד מאד לשמע דבריה, ואמר לה שתשוב לעיר ותאמר לאביה שיתאכסנו אצלו בחג, כי כבר

הכין מִכָּל טוֹב לְעִרִיכַת הַסֵּדֶר גַּם עֲבוּרִים; וְהִבִּינָה מֵרַת אֲדָל שֶׁהַבְּטָחוֹן
שֶׁל אָבִיָּה הַקְּדוּשׁ הוּא שֶׁהִבִּיא אֶת הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת.

אַחֲרֵי תְּפִלַּת עֲרִבִית הַמְּתִינָה מֵרַת אֲדָל לְאָבִיָּה לְמִטָּה בְּבֵית הַמְּלוֹן,
וּכְשֶׁפָּא הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוּשׁ סִפְרָה לוֹ בְּשִׁמְחָה רַבָּה מֵהֵנֶס
שֶׁעָשָׂה עִמָּם ה', שֶׁהִזְמִין לָהֶם מְקוֹם נָאָה לְמַעְלָה בַּמְּלוֹן וְאֵת כָּל הַנִּצְרָף
לְעִרִיכַת הַסֵּדֶר; וּמֵגֵדֵל בְּטָחוֹנוֹ לֹא רָאָתָה שׁוּם שְׁנוּי בְּפָנֵי אָבִיָּה־י, וְלֹא
אָמַר הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב דְּבָר, אֶלָּא עָלָה וְנִכְנַס הַיֵּשֶׁר לְחֹדֶר הַגְּבִיר, וְלֹא דְבָר
שׁוּם דְּבוּרִים כָּלֵל, בַּק עֲרַף תְּכַף אֶת הַסֵּדֶר בְּמַחִין דְּגִדְלוֹת כְּרָאוּי.

אַחֲרֵי שֶׁעֲרַף חֲצֵי הַסֵּדֶר, פָּנָה הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב אֶל הָעֶשֶׂיר וְאֶל זִוְגָתוֹ
וְאָמַר לָהֶם: "אֵיךְ וְיִיִּס פֶּאֲרוּאִס זְעַנְט אִיר גֶּעקוּמֶען - אִיר זְעַנְט
שׁוִין אוֹיִסְגֶּעפּוּעֶל'ט!" - "יִוְדֶע אָנִי עֲבוּר מָה בָּאֲתֶם הֵנָּה - וּכְבָר
נוֹשְׁעֲתֶם!". וְתַכְף אַחֲרֵי שֶׁאָמַר מְלִים אֵלּוֹ עָלָה בְּעֻלִּית נְשָׁמָה בְּהַתְּדַבְּקוֹת
נִפְלְאָה, וְהוֹרִיד רֵאשׁוֹ בְּדַבְּקוֹת וּבְמִרְיוֹת גְּדוּלָּה מְאֹד עַד כְּדֵי סִימְנֵי
גְּסִיסָה, וְהָיָה מִמָּשׁ בְּסַפְּנָה גְּדוּלָּה, וְנִבְהָלוּ מְאֹד וְלֹא יָדְעוּ מָה זֶה וְעַל
מָה זֶה, וּבִתְוֹךְ כֶּךָ שֶׁמְעוֹ אֵיךְ שֶׁהַפְּטִיר הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב וְאָמַר בְּשִׁמְחָה:
"נוּ, וְוַעֲל אֵיךְ דִּינְעֵן דְּעַם אוֹיִבְעֶרְשְׁטֵן אָן עוֹלָם הִפָּא!" - "נוּ, אַם כֵּן

נט. ראה כעין זה ב'חיי מוהר"ן' סימן רס"ח: "אמר [רבינו]: אני יכול לקבל ממון הרבה בלי
שיעור - ולא יהיה אצלי שום שינוי; כי דרך האדם, כשיגיע לידו ממון, בפרט ממון הרבה,
נשתנה פניו, ונעשין אצלו שינויים, אבל אצלי, אפילו אם אקבל סך עצום בפעם אחד - אין
אצלי שום שינוי כלל. ושמעתי בשמו שאמר שקבלת ממון שלו הוא חידוש אצל השם
יתברך בין החידושים שיש לו יתברך; כי יש אצל השם יתברך כמה חידושים, וקבלת ממון
שלו הוא חידוש אצל השם יתברך בין החידושים שלו". וראה עוד להלן בחלק ב' סימן
קפ"ג: "סיפר רבי נחמן טולטשינער שעל אף שהיה מוהר"ג עני גדול (עד כדי כך שפעמים
רבות לא היה לו על הוצאות שבת), לא היו רואים על פניו שום שינוי בין קודם שנתמלא
אצלו החסרון לבין אחר שנתמלא החסרון; רק לפני תפילתו ואחריה היה ניכר שפניו שונות!
- 'בִּי רַבִּי נִתְּוַעַן הָאִט מְעַן גִּישְׁט גֶּעזְעָהָן קִיִּין שׁוּם שְׁנוּי אוֹיִפֵּן פְּנִים אִיִּדְעֶר ס'אִיז גַּתְּמֵלֵא
גֶּעוּוֹאָרֵן דְּעַר חֶסְרוֹן צוּ נֶאָךְ וְוַעֲן דְּעַר חֶסְרוֹן אִיז גַּתְּמֵלֵא גֶּעוּוֹאָרֵן; נֶאָר וְוַאִס דְּעַן? פֶּאֲר אַ
דְּאוּוּעֵנְעֵן אוֹן נֶאָךְ אַ דְּאוּוּעֵנְעֵן הָאִט מְעַן גֶּעזְעָהָן אַז ס'אִיז אַן אַנְדְּעֶר פְּנִים!"

אֶעֱבֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ בְּלִי עוֹלָם הִבָּא!"; וְאַחַר כֵּן רָאוּ שְׂמֵחָה וְאוֹר
גָּדוֹל עַל פְּנֵיו, וְנִתְעוֹרַר מִדְּבָקוֹתָיו.

ס. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן מ"ח: "וכל כך הוא צריך להתחזק, עד שהוא מוכרח להיות מרוצה לעבוד את ה' תמיד כל ימי חייו על מנת שלא לקבל פרס וכו', וכעין שמספרים בשם הבעל שם טוב זצ"ל שפעם אחד נפל בדעתו מאוד מאוד עד שנדמה לו שבוודאי לא יהיה לו עולם הבא חס ושלום, ולא היה לו במה להחיות את עצמו כלל; ואמר: 'אני אוהב את השם יתברך בלא עולם הבא!' וכו"; וראה עוד ב'חיי מוהר"ן' סוף סימן צ"א: "בא על דעתי המעשה של הבעל שם טוב ז"ל הידוע, ואז היה סבור הבעל שם טוב ז"ל גם כן שאין לו עולם הבא, ואמר: 'אני אוהב את השם יתברך בלי עולם הבא!'; ושם בסימן תקצ"ד: "סיפר לי [רבינו] מצדיק אחד גדול שכמה פעמים היה חושב בדעתו 'ואפילו אם יהיה נעשה ממני חס ושלום אפר תחת כפות רגלי הצדיקים וכו', וסיפר זאת לעניין התחזקות, שגם הצדיק הגדול מאוד נפל בדעתו כמה פעמים כל כך עד שנדמה לו שאבדה תקוותו חס ושלום, עד שהוכרח להחיות את עצמו ולחזק את עצמו בזה שעל כל פנים לא יהיה ממנו ולא כלום וכו'. והנראה מדבריו שכמה וכמה פעמים החייה עצמו בזה ונתרצה גם לזה, שאפילו אם חס ושלום יהיה כך - הוא מרוצה לעסוק בעבודת השם כמה שיוכל לחטוף כל ימי חייו, וה' הטוב יעשה עימו מה שיעשה כרצונו הטוב"; וב'ליקוטי הלכות' פסח ט' אות י"ח: "אבל מי שרוצה לחוס על חייו האמיתיים באמת, הוא מרוצה לעבוד את ה' בכל מה שיוכל, אפילו אם חס ושלום לא יזכה לשום מעלה רק שיקל מעליו מעט ענשי הגיהנם וכו' או שיזכה לאיזה נקודה טובה בעלמא, וכמו שפעם אחת שמעתי מרבינו ז"ל שאמר לעניין כזה: 'ומה יהיה אם לא יהיה לי עולם הבא - מה לעשות?'; ואם יגיע לי גם גיהנם' - והגביה ידיו, כאומר שצריך האדם להתרצות על הכל, כי בוודאי לא יעשה השם יתברך עוולה נגדו חס ושלום, כי צדיק וישר הוא וכו"; וב'עלים לתרופה' במכתב מיום ר"ח אלול תקצ"ט: "גם מה שמונח כל אחד בעיני עצמו ונדמה לו כאילו חס ושלום חס ושלום אפס תקווה, גם זה בחינת שפיכת דמים, שצריכין לסבול הכל ויעבור עלי מה, ואם חס ושלום לא יהיה לי עולם הבא - אף על פי כן, האמת הוא אמת, ואני חפץ ומשתוקק רק להאמת לאמיתו"; וב'נוצר חסד' (אבות סוף פרק ד): "ופעם אחת על ידי הפצרות אישה עקרה אחת, וגם הוא [הבעל שם טוב] היה לו עת דוחק קודם הפסח, והיא הביאה לו בהרחבה, ונתרחב דעתו הקדושה, ונשבע לה שיהיה לה בן, והיא היתה איילונית ממש לגמרי, ועל ידי שעשה זאת להטריח את קונו שמע כרוז שאין לו חלק לעולם הבא, ושמח הצדיק שמחה גדולה, ואמר: 'עתה בא עת ועונה לעבוד את בוראי באמת בכל ליבי, כי אחר שאין לי ביטחון של עולם הבא!', ובקבלה זאת ובעבודה כזאת אמיתית תיקן הכל; ואמר לו רבו אחיה השילוני הנביא שהיה זה לניסיון, ועל ידי שעמד בניסיון תיקן הכל"; [וראה עוד 'אגרא דפרקא' סימן ב' סיפור כעין זה מהרב המגיד].

מֵאַחֵר יוֹתֵר, כְּשֶׁשָּׂאֵלָה מֶרֶת אֲדָל אֶת אָבִיָּה הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב עַל כֶּף, סֵפֶר לָהּ שֶׁבַעַת שְׁהִבְטִיחַ לְגִבִּיר וְלֹא־שָׁתוּ שְׁיִזְכּוּ לְהַפְקֵד בְּבָנִים הַתְּעוֹרֵר עָלָיו קֶטְרוּג גָּדוֹל לְמַעַלָּה בַּשָּׁמַיִם, הֵיזוֹת שְׁשֵׁנִי בְּנֵי הַזּוּג הָיוּ כְּאִמּוֹר עֲקָרִים מִבְּטָן וּמִלְדָּה וְלֹא הָיָה בְּאִפְשָׁרוֹתָם לְהוֹלִיד בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע, וְהוּא לֹא עֵינַן בְּדִבְרֵי וְהִבְטִיחַ לָהֶם מִיַּד שְׁיִזְשָׁעוּ, וְכַעַת מַחֲמַת שְׁצַדִּיק גּוֹזֵר וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם (סוֹטָה יב. ועי' מו"ק טז: במדב"ר יד ד) - צָרִיכִים לְשִׁנוֹת עֲבוּרָם אֶת הַטָּבַע לְגַמְרֵי, וְהַבֶּעַל דִּבְרֵי קוֹפֵץ בְּכָל מְקוֹם וּמְקַטְרֵג הַיָּאֵף לֹא הַשְּׁגִיחַ לְפָנָי שְׁהִבְטִיחַ, וּבְסִבַּת הַקֶּטְרוּג הַזֶּה הָיָה הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב בְּמִרְיוֹת גְּדוֹלָה, וְגִזְרוּ לְמַעַלָּה שְׁיִאֲבֹד אֶת שְׁכָר עוֹלָם הַבָּא שְׁלוֹ לְגַמְרֵי, וּכְשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב נִעְנָה תַּכְּף וְאָמַר בְּשִׁמְחָה כַּנִּל: "אִם כֵּן אֲעֻבְדְּ אֶת ה' מֵעַתָּה לֹא שְׁכָר עוֹלָם הַבָּא!" - כִּי כֶּף יוֹכַל לְעַבְדוֹ יִתְבָּרֵךְ לֹא שׁוֹם פְּנִיָּה כָּלֵל וְכָלֵל; כִּינּוֹן שְׂרָאָה הַשְּׁטָן כִּי הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב נִכְנָס לְעִבּוּדָה גְּדוֹלָה כְּזוֹ, לְעַבְדוֹ אֶת ה' בְּשִׁמְחָה אֲפִלוּ שְׁלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס - הַסִּפִּים וְאָמַר שְׁאֲדַרְבָּא, עַדִּיף שְׁיִחֲזִירוּ לוֹ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֲכֵן גִּזְרוּ וּפְסָקוּ בַּשָּׁמַיִם שְׁיִזְכָּה הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב הַקְדוֹשׁ שׁוֹב לְשְׁכָר עוֹלָם הַבָּא שְׁלוֹ, וְגַם זוּג הַעֲקָרִים הִלְלוּ יִזְכּוּ לְבָנִים, וּמִזֶּה נִבְעָה שִׁמְחָתוֹ הַעֲצוּמָה, וְהוּא פֶּשֶׁר הָאוֹר הַגְּדוֹל אֲשֶׁר שָׂרָה כְּאִמּוֹר עַל פְּנָיו.

הַמְּשִׁיף אֲפּוֹא הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב לְעֶרְךָ אֶת הַחֲצֵי הַשְּׁנֵי שֶׁל לִיל הַסֵּדֶר בְּהַתְּלַהֲבוֹת נוֹרָאָה וְלֹא שׁוֹם דְּבוּרִים יִתְרִים, וּכְשֶׁהֲגִיעַ לַתְּבוֹת "לְעֵשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ" חֲזַר פְּעָמִים רַבּוֹת עַל תְּבַת 'לְבָדוּ', 'לְבָדוּ', 'לְבָדוּ' - בְּקוֹל רֶם וּבְהַתְּעוֹרְרוֹת וּדְבָקוֹת עֲצוּמוֹת^{סא}.

סא. הַנִּיגוֹן הַיְדוּעַ אֲצִלְנוּ עַל הַקַּאפִּיטַל "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב וְכוּ", לַעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ וְכוּ", אוֹתוֹ מַנְגִּינִים אֲנִשֵּׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּלִיל הַסֵּדֶר וּבִשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח - הִיָּה מוֹשֵׁר כִּבְר אֲצִל מוֹהַרנ"ת ז"ל, וְאוֹלֵי אִף אֲצִל רַבִּינוּ ז"ל, אֲךָ הוּא אֵינּוּ מִיּוֹחַס לְהַבֶּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל. (רל"י).

והנה כשהשם יתברך עושה דבר, אין הוא עושה אותו בשביל דבר אחד לבד, וכן היא הנהגת הצדיק האמת^י, ועל פן הגם שפפשטות נסע הבעל שם טוב הקדוש נסיעה זו בשביל להגיע לארץ ישראל, אך היתה אז עוד סבה לזה שנסע דרך שם, פי היו צריכים להמתיק שם בעיר סטאמבול את הדין, דהנה היה אז בסטאמבול מלך צורך ליהודים אשר חפש תמיד עצות להמם ולאבדם, ובכל פעם כשהיה גוזר גזרה היו היהודים עושים כל מיני שתדלנות ופועלים לבטל את גזרתו, ובאותה עת טכס המלך עצה בסוד גדול עם מספר מעט ומצמצם של שריו, והחליטו ביניהם לגזר גזרת מיתה על היהודים באופן אכזרי ביותר, פי גזרו להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ביום טוב ראשון של פסח, והסכימו פי תכף בעלות השחר יתחילו בזה, ולא ישאירו שריד ופליט חס ושלום; גם קבעו בתוך הגזרה לבלי לגלות את דבר גזרה זו לשום אדם, והסכימו ביניהם פי מי שיגלה ויספר הדבר - יומת גם הוא, כל זאת כדי שלא ינדע דבר הגזרה ליהודים, ולא ישתדלו לבטלה.

בין שרי המלך היה שר אחד שהיה אוהב ישראל, והיה צר לו על הגזרה הנוראה הזאת, והלך וקרא בבקהלה לשנים מנכבדי היהודים בליל הפסח בשעת עריכת הסדר, וגלה להם בסוד גדול מגזרה זו, והפטיר ואמר להם: "חיי נתונים בסכנה אם יתגלה למלך שיודעים אתם מגזרה זו, ועל פן אין לי שום עצה לתת לכם, או למי באתי בזאת רק להודיעכם שתדעו מגזרה זו, ודעו את אשר לפניכם לטכס עצה לזה, וה' יהיה

סב. ואפילו כשהצדיק מגלה איזה טעם, הוא רק כדי לשבר את האוזן, כמבואר ב'חיי מוהר"ן' בסימן קל"ג: "וכפי הנשמע שהיו לו [לרבינו] כמה וכמה טעמים בעניין נסיעתו לארץ ישראל, מלבד הנסתרות שלא גילה כלל; כי כל דבר ודבר שעשה, לעולם לא עשה דבר בשביל טעם אחד לבדו, רק בכל דבר שעשה היו בו כמה וכמה אלפים ורבות טעמים עליונים עמוקים וגבוהים מאוד מאוד, ובפרט הנסיעה לארץ ישראל שמסר נפשו על זה מאוד מאוד בלי שיעור וערך". (רל"י); וראה עוד לעיל סימן ע"א.

בְּעֶזְרְכֶם". וְהִתְיַעֲצוּ נִכְבְּדֵי הָעִיר בִּיגִייהֶם כְּדַת מַה לַעֲשׂוֹת, וְהִחְלִיטוּ הַיּוֹת שְׁהַקִּיסְרִינָע (אִם הַמֶּלֶךְ) הִיא אוֹהֶבֶת יִשְׂרָאֵל וְגַם מְלַמֶּדֶת, עַל כֵּן יִלְכוּ אֵלֶיהָ לְטַכֵּס עִמָּה יַחַד עֲצָה הַיֵּאָדָּה לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה.

הִלְכוּ אַפּוֹא תַכְף נִכְבְּדֵי הָעִיר לְאַרְמוֹנָה שֶׁל אִם הַמֶּלֶךְ, וּבְדַרְךָ הַלּוֹכִים עָבְרוּ בְּסִמּוּךְ לְמִלּוֹנֵי שֶׁל הַבַּעַל שֶׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ, וְשָׁמְעוּ אֵיךְ שְׂאוּחַז בְּאַמִּירַת הַהַגָּדָה וְחֹזֵר שׁוֹב וְשׁוֹב בְּקוֹל צְעָקָה עַל הַתְּבוֹת "לַעֲשׂוֹה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבָדוּ" - 'לְבָדוּ, לְבָדוּ' כַּנִּלְ; נַעֲנוּ וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה: "וְעַתָּה עַר וְיִיסֵט וְוַאֲסַפְאָרָא מִיֵּן צְרוֹת אִיזוּ דָא אוּיָף יוּדָן, וְוַאֲלֵט עַר אַזוּי גַּעֲשִׂיגָן?" - "אֵלוּ יַדַע יְהוּדֵי זֶה אִיזוּ גְזֵרָה נּוֹרָאָה מְרַחֶפֶת מֵעַל רַאשָׁם שֶׁל בְּנֵי הָעִיר הַיְהוּדִים, וְכִי הִיָּה מִתְּלַהֵב וְצוֹעֵק כָּל כָּף?"

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְאַרְמוֹן אִם הַמֶּלֶךְ, וְהִיָּה אִזוּ זְמַן חֲצוֹת לִילָה וְהִיא הִיָּתָה כְּכָר יְשָׁנָה, בְּקִשׁוֹ מִהַשּׁוֹמְרִים לְהַעִירָה וְלוֹמַר לָהּ שְׁהִיְהוּדִים מְבַקְשִׁים לְדַבֵּר עִמָּה דְבַר חָשׁוֹב שֶׁלֹּא נִתֵּן לְדַחֲוֹתוֹ. נִחְרְדָה אִם הַמֶּלֶךְ מְאֹד וְנִתְנָה לָהֶם רְשׁוּת לְהַכְּנִס אֵלֶיהָ לְפָנִים, כִּי הִבִּינָה שֶׁדְּבַר נַחוּץ הוּא, וְקִבְּלָה אוֹתָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת. סִפְרוּ לָהּ הַנִּכְבְּדִים מֵעַתָּה הַגְּזֵרָה שֶׁגְּזַר בְּנֵה הַמֶּלֶךְ עַל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר הַיְהוּדִים, וּבְקִשׁוֹהָ שֶׁתְּטַפֵּס עֲצָה בְּחֻכְמָתָהּ לְבַטֵּלָהּ, בְּאִפְּן שֶׁלֹּא יִנְדַע לְבָנָה שֶׁהַשֵּׁר גָּלָה לָהֶם אֶת דְּבַר הַגְּזֵרָה, וְכִי הֵם הָיוּ אֶצְלָהּ.

בְּחֻסְדָּה ה' עָלְתָה לָהּ בְּרַעֲיוֹנָה עֲצָה, וְצוֹתָה תַכְף לְרַתֵּם עֲבוּרָה אֶת הַעֲגָלָה, וְאָמְרָה לְיְהוּדִים שֶׁיִּמְתִּינּוּ לָהּ שֶׁם בְּאַרְמוֹן. הִלְכָה וְנִסְעָה בְּאַמְצַע הַלִּילָה לְאַרְמוֹנֵי שֶׁל בְּנֵה הַמֶּלֶךְ וְהַעִירָה אוֹתוֹ מִשְׁנֵתוֹ בְּחֻרְדָּה גְּדוּלָה, וְשָׁאֲלָה אוֹתוֹ אִיזָה דְבַר רַע עָשָׂה, כִּי אָמְרָה שֶׁבַעֲלָה הַמֶּלֶךְ הַמְּנוּחַ, שֶׁהוּא אָבִי הַמֶּלֶךְ, בָּא אֵלֶיהָ בְּחִלוּם הַלִּילָה בְּמוֹרָא גְּדוּלָה וְאָמַר לָהּ שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה עַל מִשְׁפַּחְתּוֹ, אֲשֶׁר עַד לְמַחֲרָתָה בְּבִקְרָא לֹא תִשָּׂאָר לוֹ שׁוֹם שְׂאֵרִית מִבְּנָיו וּנְכָדָיו, וְיִכְלוּ וְיִאֲבְדוּ לְעַד וְלִנְצַח; וּבְכֵן שָׁאֲלָה אִם הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנָה: "אִיזָה דְבַר נּוֹרָא נַעֲשָׂה בְּמַלְכוּתָהּ, שֶׁעַל יְדוּ בָּאָה עַל

מִשְׁפַּחְתָּנוּ גִזְרַת כְּלִיָּה נּוֹרְאָה שְׁכּוּז? ". הַחַל הַמְּלֶךְ לְמִנּוֹת בְּפָנֶיהָ אֵי אֱלוֹ
 עוֹלוֹת שְׂאוּלֵי מַחְמַתֶּם נְגִזְרָה עֲלֵיהֶם גִּזְרָה זוֹ, אַךְ הִיא אִמְרָה לוֹ כֹּל הָעֵת:
 "לֹא, לֹא! אֵינן מִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת שְׁמַחְמַת עוֹלָה כְּזוֹ תִגְזַר עַל מִשְׁפַּחְתָּנוּ
 גִּזְרָה נּוֹרְאָה כְּזוֹ!" - וּבִקְשָׁה לְעֵינַי בְּפָנֶיךָ הַמְּלֶךְ, אוּלַי נִמְצָא שֵׁם אִיזְהוּ
 דְּבַר עוֹלָה. פְּתַחוּ לְפָנֶיהָ הַפְּנִיקְסִים, וּמְצָאָה אִם הַמְּלֶךְ שְׁנִכְתְּבָה שֵׁם הַגִּזְרָה
 הַזֶּה, וְתִכְרַף שְׂרָאָתָהּ זֹאת פְּנִתָהּ אֶל הַמְּלֶךְ בְּצַעֲקָה: "בְּוֹדָאֵי! בְּוֹדָאֵי! בְּלִתֵּי
 סַפֵּק שְׁבַעֲבוּר זֶה נְגִזְרָה עַל מִשְׁפַּחְתָּנוּ גִזְרָה זוֹ!", וְאִמְרָה לוֹ בְּכַעַס: "וְכִי
 עִם עַם הַיְהוּדִים הִנֵּךְ מִתְחִיל? ! וְכִי לֹא יָדַעְתָּ שְׁכָל מִי שֶׁהִתְחִיל לְהַצִּיק לָהֶם
 לֹא יֵצֵא מִכַּף בְּשָׁלוֹם? ! הֲלֹא פָרַעַה צָרַר אֶת יִשְׂרָאֵל, וּמָה הָיָה בְּסוּפוֹ? 'סוּס
 וְרוֹכְבוֹ רָמָה בָּיִם!', וְכֵן הָמָן, וְכֵן שָׂאֵר הַרְשָׁעִים שְׁנַחֲלוּ מִפְּלָה (כִּי הַקִּיסְרִית
 הִיָּתָה מְלַמֶּדֶת פְּנ"ל); לֶךְ וּקְרַע חֵישׁ מִהֶרָה אֶת כְּתַב הַגִּזְרָה הַזֶּה לְלֹא
 שְׁהִיּוֹת, וְשֵׁלֵא יִנְדַע כָּלֵל וְכָלֵל שֶׁהִיָּתָה קִיָּמַת גִּזְרָה כְּזוֹ!". מַחְמַת הַפְּחַד
 לְקַח הַמְּלֶךְ תִּכְרַף וּמִידָ אֶת כְּתַב הַגִּזְרָה וּקְרַעָהּ בְּפָנֵי אִמּוֹ, וְאַף הִזְהִיר אֶת
 כָּל שְׂרָיו וְעַבְדָּיו כִּי מִי שִׁיִּסְפֹּר שֶׁהִיָּתָה גִזְרָה כְּזֹאת יוּמַת; וְאִזּוֹ אִמְרָה לוֹ אִמּוֹ
 הַקִּיסְרִית שֶׁיִּכּוֹל לְלַכֵּת לִישׁוֹן לְבָטָח, כִּי בְּוֹדָאֵי לֹא יֵאָנֶה לָהֶם כֹּל רַע. שְׂבָה
 אִם הַמְּלֶךְ לְבִיתָהּ, וּבִשְׂרָה לְנִכְבְּדֵי הָעִיר שֶׁהִמְתִּינוּ לָהּ שֵׁם שְׁכָבֵר נִתְבַּטְּלָה
 הַגִּזְרָה וְכִי יְכוּלִים הֵם לָשׁוּב לְבִתְיָהֶם, וּלְהוֹדִיעַ לְאַחֵיהֶם הַיְהוּדִים שֶׁיֵּשׁ
 לָהֶם לְהוֹדוֹת לָהּ עַל חֲסָדָיו הַטּוֹבִים אֲשֶׁר גָּמַל עִמָּהֶם לְבָדוּ, לְלֹא
 יְדִיעַתָּם.^{סג}

בְּשׁוֹכֵם עָבְרוּ הַנִּכְבְּדִים שׁוֹב בְּסִמּוֹךְ לְבֵית מְלוֹנוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב
 הַקְּדוּשׁ, וְשָׁמְעוּ שְׁעוּדוֹ אוֹחְזוֹ בְּאוֹתוֹ קָטַע שֶׁל הַהֶגְדָּה, וְחוֹזֵר
 עֲדִין עַל הַתְּבוֹת "לְעוֹשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ" - 'לְבָדוּ, לְבָדוּ' וְכוּ'^{סד};

סג. ראה עוד 'כתם אופיר' (קאמארנא) על מגילת אסתר פרק ח' פסוק ז'.

סד. ראה בזוהר הקדוש פרשת בלק דף ר' ע"ב, שמבאר את הפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו" שהשם יתברך עושה בכל יום ניסים ונפלאות להציל בני אדם אשר רק הוא 'לבדו' יודע מהם, אבל בני האדם אינם יודעים כלל מהצרה ומהישועה שנעשו להם, עיין שם.

אולם עתה הבחינו שאומר זאת בשמחה ובהרחבת הלב הרבה יותר מכפי ששמעוהו קדם לכן, כשהלכו לבית אם המלך.

למחרת בבקר עמדו הנכבדים הנ"ל בבית הפנסת וספרו לכל המתפללים אודות הנס הנורא שהיה בלילה ההוא, ובדרך אגב התלוצצו ולעגו מעט לאותו יהודי 'משגע' אשר חזר הרבה על התבות "לעושה נפלאות גדולות לבדו" וכו', פעם בקול של צעקה והתעוררות ופעם בקול של שמחה - "איינער געווען עפעס א משויגענער, האט חוזר געווען 'לבדו', 'לבדו', 'לבדו'; נענה כנגדם הבעל שם טוב בעצמו - והם לא הפירוהו¹⁰, ואמר להם: "ווען נישט דער וואס איר זאגט - וואלט דער נס נישט געווען!" - "אלמלא יהודי זה שצעק כף והנכם לוועגים לו - לא התרחש לכם נס מפלא זה, פי הכל היה על ידו!"¹⁰.

אחרי החג פשנפרדו לילך לדרפם, בקש העשיר לתת לבעל שם טוב סכום פסף רב עבור הברכה שברכו, ולא הסכים הבעל שם טוב רק שיתנו לו ולאדל בתו ולרבי הירש את דמי הספינה הנוסעת לארץ ישראל, ולא יותר; ונתנו לו, ותכף שכרו מקומות באניה הנוסעת לארץ ישראל. והבעל שם טוב לא השתהה כלל בעיר, אלא תכף בחל המועד למחרת יום טוב המשיך בנסיעתו, ועלה לספינה הנוסעת לארץ ישראל.

לפני נסיעתם אמר הבעל שם טוב לרבי הירש ולבתו אדל שיש בידו שם קדוש, אשר בכונת שם זה יכול הוא לפרס 'פאטשיילע'.

10. ראה ב'שבחי הבעל שם טוב' סימן קצ"ב (במהדורת 'זכר נפתלי') שבהיות הבעל שם טוב בסטאמבול לא ידעו שאדם גדול הוא, כי לא היה לבוש אז בבגדיו החשובים, מפני טלטול הדרך [וראה שם מופת נוסף שפעל הבעל שם טוב בהיותו שם].

10. כי גם מה שעלה ברעיון הקיסרית לומר לבנה את דמיון החלום וכו', גם זה היה בזכות הבעל שם טוב הקדוש. (רל"י).

(מְטַפַּחַת בְּד) עַל הַיָּם, וַיֵּשְׁבוּ עָלָיו וַיַּעֲבְרוּ אֶת הַיָּם^ס, וַיִּגְיֵעוּ כִּף עַד עִיר הַנָּמַל יָפוֹ שְׁבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל^ס; אוּלָם כָּל זֹאת בְּתַנְאֵי שְׂיִכּוּנוֹ הֵיטֵב בְּאוֹתוֹ שֵׁם, וְלֹא יִפְסִיקוּ בְּמַחֲשַׁבְתָּם בְּכּוֹנֵת שֵׁם זֶה אֶף לְרַגַע אֶחָד - אִזּוּ יוּכַל לְפַעַל כְּזֹאת, שְׂיִגְיֵעוּ בְּאִפְּן זֶה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - "עַר הָאֵט אִזָּא מִיָּן שֵׁם, וְוֹאֵס זֵי זְאֵלָן אִינְזִיָּן הָאִבָּן דְּעַם שֵׁם, אוּן זְאֵלָן הָאֵלְטָן שְׂטַאֲרַק דְּעַם שֵׁם אוּן נִישְׂט אָפְּלֶאזֵן קִיין אִין רַגַע - קַען עַר טָאן אִזָּא זְאֵף אִזּוּ זֵי וְוַעֲלָן קוּמְעַן קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". נֶעֱנְתָה מֶרַת אָדָל וְאַמְרָה שֶׁהִיא מְקַבֵּלַת זֹאת עַל עֲצָמָה; אוּלָם רַבֵּי הֵירֶשׁ אָמַר שְׁחוֹשֵׁשׁ הוּא לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ דְּכָר זֶה, פֶּן יֵאָבֵד חֲלִילָה לְרַגַע אֶחָד אֶת כְּוִנַת הַמַּחֲשָׁבָה הָאֲמוּרָה, וְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוּשׁ לֹא חָפֵץ לְהַשְׁאִירוֹ לְבִדּוֹ, עַל כֵּן שְׁכָרוּ מְקוֹמוֹת עַל הַסְּפִינָה כַּנ"ל, וְעָלוּ עַל סְפוּנָה.

בְּדַרְךָ הַשְׁתוֹלְלָה עַל הַיָּם רוּחַ סַעֲרָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְהַסְּפִינָה חֲשָׁבָה לְהִשָּׁבֵר, וְהָיוּ כָּל נוֹסְעֵי הַסְּפִינָה בְּסַכְּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, עַד שֶׁהִתְחִילוּ

סז. ראה 'ליקוטי תורה' להאריז"ל (פרשת שמות סוף ד"ה 'ותרא'): "דע כי שם 'מה"ש', שם אחד מע"ב, יש בו סגולה שכשיהרהר ויזכור בו תמיד בלי היסח דעת - שלא יטבע במים; וזהו 'תקרא שמו מש"ה - כי מן המים משיתהו' (שמות ב י); וראה עוד ב'דגל מחנה אפרים' פרשת וישלח ד"ה 'עוד יש לפרש': "על דרך שסיפר אדוני אבי זקני נ"ע זללה"ה [הבעל שם טוב] שפעם אחת עבר ה'נעסטיר' (נהר) בלי שום שם, רק היה מניח חגורו ועבר עליו; ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר"; אמנם ראה בספר 'נוצר חסד' (אבות פ"ו ד"ה 'אהבה'): "מימיו [של הבעל שם טוב] לא נשתמש בשום שם, וסיפר שבעת היותו עדיין קטן, ולימד לו רבו המובהק אחיה השילוני הנביא כל השתמשות השמות להבין ולהורות, ומחמת שהיה קטן חשק לראות אם יש בכוחו לעשות איזה פעולה, והניח חתיכת בגד על הנעסטיר, ועבר הנעסטיר בשם; ועל זה עשה תשובה כל ימיו, והרבה תעניתים לתקן פגם זה, ולבסוף תיקן זה שפעם אחד היה נצרך לעבור הנעסטיר מחמת סכנת מוות של ישמעאלים, והניח חגורה על הנעסטיר ועבר הנעסטיר בלי שום שם, אלא באמונה גדולה באלקי ישראל וכו'".

סח. ראה גם לעיל סימן שמ"ט: "אמר הבעל שם טוב הקדוש: 'ווען איך זאל געווען האבן אשתי נעורים, וואלט איך פארשפרייט די פאלע אויף דעם ים און איך וואלט געקומען קיין ארץ ישראל' - 'אם היתה לי (עדיין) 'אשתי נעורים', הייתי פורש כנף בגדי על הים וכך הייתי מגיע לארץ ישראל'".

הנוסעים להשליך מהספינה כל חפציהם, כדי שלא תטבע הספינה מכבד המשא מחמת המים הרבים שנכנסו בה. נענה הבעל שם טוב ואמר לבתו שבשלו הסער הגדול הזה, וכי גלו לו מן השמים כי העצה להנצל מזה היא שישליך לים אותה בעצמה - או את כתביו שלקח עמו לארץ ישראל, ואז ישקט הים מועפו; ושאל הבעל שם טוב את בתו כיצד ינהג בדבר זה.

נענתה מרת אדל ואמרה שהיא מוכנה למסר את נפשה עבור הצלת הכתבים, ובקשה שישארה ויטילוה אל הים, פי כתבי הבעל שם טוב הקדוש נצרכים בעולם יותר ממנה, כי עוד יעשו בנודאי 'יהודים' רבים בעולם; ואכן עשו כדבריה, ולקחוה והורידוה בחבל עד סמוך

סט. אולי כדי להדפיסם, או מפני טעם אחר. (רל"י).

ע. וראה בארוכה ב'ליקוטי הלכות' הכשר כלים ד' אות כ"ד: "וזה שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק 'תהום אמר לא בי היא וים [אמר אין עימדי]' (איוב כח יד) שבשעת מתן תורה בא השטן לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לו: היכן תורה? אמר לו: אצל בן עמרם. בא לו אצל משה, אמר לו: היכן תורה? אצל ים. בא לו אצל ים, אמר לו: היכן תורה? 'לא בי היא', לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל תהום. בא לו אצל תהום, אמר לו: היכן תורה? אמר לו: 'אין עימדי', לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל הקדוש ברוך הוא. וזהו שאמר 'תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עימדי', 'לא יותן סגור תחתיה וכו'" (שם פסוק טו), 'אבדון ומוות אמרו' (שם פסוק כב) - ופירש רש"י: 'המאבדן וממיתין עצמן עליה אמרו 'באזנינו שמענו שמעה' (שם), שהיגע בה - מתקיימת בו' וכו". כי יש דרכי התורה שאי אפשר להשיגם כי אם מי שיכול לירד לתוך התהום ממש וכו', רק מה שאמר שהתורה אצל הים והתהום, כוונתו שאי אפשר לבוא לבחינת קבלת התורה באמת בכל עת כי אם מי שסובל יגיעות עצומות ומשבר מניעות גדולות כמו יורדי הים, ויורד לתוך התהום ממש וכו', היינו שעיקר קבלת התורה וקיומה היא במי שממית ומאבד עצמו עליה לסבול יגיעות עצומות ולשבר כל המניעות על ידי תוקף הרצון והחשק, וזה היה כוונתו במה שאמר שהיא אצל הים והתהום, כי אין הכוונה שיירד האדם לתוך הים והתהום ממש להוציא אותה משם, רק העיקר הוא הרצון והחשק, שיהיה מרוצה באמת לסבול מסירת נפש אפילו לירד לתוך הים והתהום ממש בשבילה, אבל תיכף כשהוא מרוצה לכך ברצון חזק באמת - עוזר לו ה' יתברך לקבלה מיד, כי על ידי הרצון משבר כל המניעות וזוכה לקבלה כראוי כנ"ל וכו', שהעיקר תלוי ברצון שבלב

מְאֹד לְפָנַי הָיִים. אֲלֵא שְׂאֵז נִמְלָכָה בְּדַעְתָּהּ וְרִמְזָהּ לָהֶם בְּיַדֶּיהָ שְׂיַעֲלוּהָ שׁוֹב אֶל הַסְּפִינָה, וְאֵז אָמְרָה לְאֶבְיָהּ שְׂטוֹב יוֹתֵר שְׂיִזְרַק אֶת כְּתָבָיו לָיִם, כִּי אִם יִרְצָה הַשֵּׁם עוֹד יֵצֵא מִמֶּנָּה נֶכֶד כְּזֶה"ע שְׂיַעֲשֶׂה סְפָרִים נְאִים עוֹד יוֹתֵר מֵאֶבְיָהּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב"ב - "אִם יִרְצָה הַשֵּׁם עִם וְעֵט אֲרוֹיִם קוֹמְעֵן פּוֹן מִיר אֶ קִינֵד וְוֵאֵס וְוֵעֵט מֵאֶכֶן שְׂעוֹנְעָרַע פְּתָבִים" (וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂמִיד נִתְחַרְטָה וְאֶמְרָה כֶּף, וְלֵא שְׂלֶקְחוּהָ וְהוֹרִידוּהָ); וְיַעֲשׂוּ כִּכֵּל דְּבָרֶיהָ, וְהַשְׁלִיכוּ הַכְּתָבִים לָיִם, וְיַעֲמֵד הָיִם מְזַעְפוֹ.

אֵז רְאוּ שְׂקְרוּבִים הֵם לְאִי אֶחָד מֵאֵי הָיִם, וְקָרַב רַב הַחוּבֵל אֶת הַסְּפִינָה לְאִי, וְיִרְדוּ הַנוֹסְעִים הַרְבִּים לְנוּחַ וְלַפּוֹשׁ מִנְּסִיעַתְם הַקְּשָׁה. וְהִגָּה הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַלֵּךְ סְבִיבוֹת הָאִי אַחוּז בְּשִׂרְעָפָיו, וּבִתּוֹ וְשִׂמְשׁוּ רַבִּי הִירֵשׁ הוֹלְכִים בְּעֶקְבוֹתָיו, וְהִלְכוּ לְהִלָּאָה מִשְׂאָר הָאֲנָשִׁים, וְלַפְתַּע הַתְּנַפְלוּ עֲלֵיהֶם 'אֵיִדִּימֵאֶקְעֵס' (רוֹצְחִים פְּרָאִים אוֹכְלֵי אָדָם) אֲשֶׁר בְּקִשׁוֹ לְהַרְגֵם, וְקִשְׁרוֹם זֶה לְזֶה בְּחֻבָּלִים וְהִטִּילוּם עַל הָאֶרֶץ, וּכְבָר כְּפִסַּע הָיָה בֵּינָם וּבֵין הַמּוֹת, כִּי הָרוֹצְחִים נְעַמְדוּ בְּסִמּוֹן לָהֶם לְהַשְׁחִיזוּ וְלַחַדֵּד אֶת סְפִינֵיהֶם עַל

ובפיו, כי צריכין לדבר הרצון והכיסופין בפיו כדי להוציא מכוח אל הפועל (ראה ליקוטי קמא סימן 10), ותיכף שהוא מרוצה על הכל באמת, אפילו למסור נפשו לעלות לשמים ולירד לתוך הים בשביל התורה - תיכף הוא זוכה אליה; כי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, ואין הקדוש ברוך הוא שולח להאדם מניעות שלא יוכל לשברם אם ירצה, והעיקר הוא על ידי תוקף הרצון כנ"ל וכו", עיין שם.

עא. וכל אחד מהחסידים אומרים פירושים שונים לפי דרכם על מי התכוונה מרת אדל באמרה זאת, אבל אנחנו יודעים בבירור האמת, שכוונתה היתה על אדוננו מורנו ורבינו הקדוש נ'חל נ'זבע מ'קור ח'כמה אשר השאיר לנו את ספריו הקדושים וגילה שם עצות ותורות כאלה למגדול ועד קטן, ועד היום הזה הוא הרבי שלנו, ועצותיו הקדושות קיימות לעד ולנצח נצחים, אף לאחר ביאת משיח צדקנו, וכן לאחר התחייה, ולנצח. (רל"י).

עב. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן שנ"ג: "אמר שיודע כל הצדיקים וכו' מאיזה מקום הם אומרים תורה, ובאיזה מקום נשארו בשעת הסתלקותם, והתחיל לחשוב: 'הבעל שם טוב ז"ל - מבניה וכו'; אבל אני אומר תורה ממקום שהוא למעלה מאלו המקומות, כי אני רוצה רק חדשות וכו'"; וראה עוד שם בסימן שפ"א: "אמר: אם היה הבעל שם טוב שומע תורתו - היה אצלו גם כן חידוש וכו'".

מִנֵּת לְשַׁחֵטֶם רַחֲמָנָא לְצִלָּן; וְצַעֲקוּ רַבֵּי הֵיִרֵשׁ סוֹפֵר לְהִבְעֵל שֵׁם טוֹב:
 "רַבֵּי! וְוַאֲס שְׂווייגֵט אִיר?!" - "רַבֵּי! מִדּוּעַ הֵנָּכֶם שׁוֹתְקִים?!"; הַשִּׁיב
 לוֹ הִבְעֵל שֵׁם טוֹב: "לְקַחוּ מִמֶּנִּי אֶת הַמְּחִיךְ", אֵינִי יוֹדֵעַ כְּלוּם!" "עֲבֹר

עג. ראה ב'ליקוטי הלכות' עירובי תחומין ו' אות י"ז: "כשמנסין את האדם לוקחין ממנו את שלימות הדעת, שזהו עיקר הניסיון שלו, וכן של כל הצדיקים, כאשר שמעתי ממנו"; ושם 'נפילת אפים' ו' אות ח': "גם על גדולי הצדיקים עובר בחינה זאת, שקודם כל תורה מוכרח לעבור דרך אלו הבלבולים וספיקות שהם בחינת 'לבי שחרחר' (תהלים לח יא) וכו' וכו', כמו שמבואר שם (ליקוטי תנינא סימן יב). וזהו בחינה הנ"ל מה שהשם יתברך לא גילה לאברהם את הארץ מיד, כדי שיצטרך לחפש ולבקש אחר רצונו היטב, וזה עיקר הניסיון שלו, וכן של כל הצדיקים, וכמו ששמעתי מפיו הקדוש שבשעת הניסיון של כל האדם אין האדם בדעתו בשלימות בעניין הניסיון, כי אם היה דעתו שלם בזה - לא היה לו ניסיון כלל. וכל זה הוא עניין הנ"ל שהשם יתברך ניסה את אברהם ולא גילה לו את הארץ מיד, כדי שיהיה נבון ומסופק - ואף על פי כן יחפש ויבקש אחר רצונו, ועל ידי זה דייקא יזכה שהשם יתברך יגלה לו רצונו, וירבה שכרו על ידי זה, כי על ידי הבקשה והחיפוש יזכה לעליה גדולה וכנ"ל".

עד. וראה ליקוטי תנינא בסוף סימן מ"ח (דפוס מוהרנ"ת תקפ"א): "כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה, צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמיתיים עברו בכל זה וכו', ומה עשה הבעל שם טוב צ"ל על הים כשהסיתו הבעל דבר לעבור על דת חס ושלוש? ומזה תבין עד היכן אתה צריך להתחזק, ולבלי לייאש עצמך חס ושלוש אף אם יהיה מה שיהיה"; וראה בספר 'נתיב מצוותיך' (לר"א מקאמאראנא) נתיב האמונה שביל א' אות ט': "ולקחו ממנו כל המדריגות, אף תורתו ותפילתו, שלא ידע לומר 'ברוך' מתוך הסיפור, שלא הבין האותיות, ואמר: 'מה בכך? אסע עם הארץ ובור אל הצדיק אור החיים לארץ הקדושה!' - וקיבל הכל; עד שנשברה הספינה [כמובא כאן בפנים שכבר נכנסו מים לספינה], ובתו הצדקת אדל טבעה בים, וצעקה 'אבי הרחמן, היכן אתה שאתה רואה בצרתי?!' - ומרוב צערו וצרתו, וגם שנסתלקו ממנו המדריגות וכל הקדושות, בא אליו הס"מ הרשע ימח שמו ואמר לו מה שאמר. וכשראה צרתו, צרה גדולה, שבא נפשו עד שאול - אמר: 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, ריבון העולמים - אני חוזר לביתי'; ותיקף בא אליו רבו המובהק אחיהו השילוני הנביא, והראה לו היכן היה"; וראה עוד בספר 'זקן ביתו' (אבות פ"א משנה ג אופן ל): "ומיד בא אצלו הס"מ הרשע ואמר לו: 'ישראל, ראה מה שהקדוש ברוך הוא עושה לך! מוטב וכו'", השיב לו הריב"ש טוב זלה"ה: 'מה יהיה כשאני אהיה איש פשוט? אבל איש ישראל רשאי לומר 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד!'; מיד כשראה הס"מ שאין דבריו נשמעין לפניו - מיד ברח ממנו וכו'", עיין שם (וראה עוד שם פרק ב משנה א אופן ג ד"ה 'הסתכל'); וראה בסוף ספר 'תולדות יעקב יוסף' (אחרי 'ואלה

זמן מָה צָעַק שׁוֹב רַבִּי הִירֵשׁ לְרַבּוֹ הַבֵּעַל שֵׁם טוֹב הַקְדוּשׁ: "רַבִּי! מַדּוּעַ הֵנָּכֶם שׁוֹתְקִים?!", וְהִשִּׁיב לוֹ שׁוֹב הַבֵּעַל שֵׁם טוֹב: "אֵיךְ וּוְיִיס גָּאָר נִיט! אַפְשָׁר וּוְיִיסטוֹ עֶפְעֶס?" - "יֹדֵעַ אֲנִי לֹא כָּלוּם! אוֹלֵי יוֹדֵעַ אַתָּה אֵיזָה דְּבָר?" נֶעֱנָה רַבִּי הִירֵשׁ וְאָמַר: "אֵיךְ וּוְיִיס גָּאָר נִיט, נָאֵר אֵיךְ וּוְיִיס דָּעַם אֶלֶף בֵּית!" - "אֵינִי יוֹדֵעַ כָּלוּם, כִּי אִם אַתְּ ה'אֶלֶף בֵּית' בְּלֶבֶד!". צָעַק לְעִבְרוֹ הַבֵּעַל שֵׁם טוֹב: "טֵע, וּוְאִסְזַע שְׁוִיִּיגְסְטוֹ? זָאג! זָאג!" - "אִם כֵּן מַדּוּעַ שׁוֹתֵק הֵנָּה? אָמַר! אָמַר!". וְהִתְחִיל רַבִּי הִירֵשׁ לֹאמֵר: 'אֶלֶף' - וְהַבֵּעַל שֵׁם טוֹב חוֹזֵר אַחֲרָיו וְאֹמֵר: 'אֶלֶף', וְכֵן 'בֵּית' וְכוּ' וְכוּ' בְּפִסְדֵּר - עַד שֶׁשָּׁב הַבֵּעַל שֵׁם טוֹב הַקְדוּשׁ לְמַחוּ וְלְדַבְּקוֹתוֹ"; וְתַכֵּף נִשְׁמַע מִרְחוֹק קוֹל פְּעֻמוֹנֵי מִרְכָּבָה נוֹסֶעֶת, וְנִתְיָרָאוּ הָרוֹצְחִים לְנַפְשָׁם, וְנָסוּ וּבְרָחוּ לְדַרְפָּם. כְּשֶׁהִגִּיעָה הַמִּרְכָּבָה יָרַד מִמֶּנָּה ה'קוֹטְשָׁעֵר' (בֵּעַל הַעֲגָלָה) וְהִתִּיר קִשְׁרֵיהֶם, וְהֶעֱלֵם אֶל ה'קְאָרְעֻטֵעַ' (מִרְכָּבָה), וְהוֹלִיכֶם בְּחִזְרָה אֶל שְׁפַת הַיָּם; שֵׁם הַיָּתָה סְפִינָה אַחֲרַת בְּסַמּוֹף לָאֵי, וְיִרְדּוּ לְתוֹכָהּ, וְנִסְעוּ. וְזֶה הַבֵּעַל עֲגָלָה נִכְנָס לְתוֹךְ הַסְּפִינָה, וְנִהְיָה עִתָּה רַב הַחוֹבֵל שֶׁהִשִּׁיט אֶת הַסְּפִינָה - "דָּעֵר קוֹטְשָׁעֵר אֵיז אַרִיִּין אֵיז שִׁיף אַרִיִּין, אוֹן עֵר אֵיז גְּעוֹוֹאֵרֵן דָּעֵר קֵאפִיטֵאן וּוְאִס הָאִט גְּעֶפִירֵט דֵּי שִׁיף".

וְהֵנָּה הַנוֹסְעִים סָבְרוּ שֶׁהֵם מִמְּשִׁיכִים לְנִסְעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵף הַבֵּעַל שֵׁם טוֹב הַקְדוּשׁ בְּעֶצְמוֹ חָשַׁב כֵּן, אֵף בְּשִׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח לְקִרְאֵת

הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁמְעֵתִי מִמּוֹרֵי זֶלֶה"ה, וְכֹתַבְתִּי רַק רֵאשִׁי פִּרְקִים וְכוּ": "עוֹד שִׁמְעֵתִי בְּשֵׁם מוֹרֵי, כִּשְׁהֵלַךְ בְּנִסְיַעַת הַיְדוּעָה וְכוּ' כִּשְׁנִשְׁבֵּרָה לוֹ הַסְּפִינָה וְהִיא בַּעֲצוֹת גְּדוֹל, וְבֵא רַבּוֹ וְתַמָּה עֲלֵיו, וְהִרָאָה לוֹ בְּאֵיזָה עוֹלְמוֹת הוּא עֵכְשִׁיו וְכוּ", עֵיִן שֵׁם.

עַה. רֵאָה גַּם 'כְּתוֹנַת פָּסִים' פִּרְשַׁת בִּלְק ד"ה 'וּבִזָּה יוֹבֵן וִירָא': "וְאִם רוֹאָה שֶׁהוּא בְּסוֹד הַקְּטוֹנֹת וְאֵינּוּ יוֹכֵל לְכוּיֵן, שִׁמְתַּגְּבֵרִים עֲלֵיו הַמַּחֲשָׁבוֹת זְרוֹת - אִז יִתְפַּלֵּל כְּתִינוּק בֵּן יוֹמוֹ מִתּוֹךְ הַכְּתָב, כֹּאשֶׁר הַעִיד מוֹרֵי עַל עֲצָמוֹ שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ אַחֲרַת זְמַן מַה בְּבַחִינָה זוֹ, שֶׁנִּסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ הַכֹּל, וְהִיא מִדְּבַק עֲצָמוֹ אֶל הָאוֹתִיוֹת וְכוּ', וְכֵן צִוּוּהָ לֵאשׁוֹר פִּרְטֵי שִׁיעֶשָׁה כֵּךְ, עַד שֶׁחָזַר לְמַדְרִיגַתּוֹ הַעֲלִיוֹנָה וְכוּ"; וְעוֹד כְּתָב שֵׁם: "שִׁשְׁמְעֵתִי מִמּוֹרֵי עַל עֲצָמוֹ, אַחֲרֵי יִרְדֹתוֹ הַג"ל הִיא לוֹ עֲלִיָּה כַּפּוֹלָה, גַּם בְּגִשְׁמֵי הִיא מֵאֵהָב לְכֹל אָדָם, בְּרוֹאָהּ שֶׁהַכֹּל מִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ, וְאַחֲרֵי כֵן חָזַר לְמַעֲלָתּוֹ - אִם כֵּן הַכֹּל בִּידוֹ יִתְבָּרַךְ וְכוּ', וְדַבְּרֵי פִי חֲכָם חֵן", עֵיִן שֵׁם.

עָרַב רָאוּ כִּי הִסְפִּינָה שָׁבָה בְּטָעוֹת אֶל סִפְרֵי הָעִיר סְטֵאמְבוּל; אוֹ אֶז חָזַר
בוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ מִפְּנֵיתוֹ לְנִסְעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי רָאָה שְׂמֶן
הַשָּׁמַיִם אֵין מְנִיחִין אוֹתוֹ לְנִסְעָיו.

**וּמִשׁוּם כֵּן נִהְגוּ כָּל פְּזוּרֵי יִשְׂרָאֵל הַהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לִישֵׁב
יַחְדָּו בְּיוֹם שְׁבִיעֵי שָׁל פֶּסַח לְפָנֹת עָרַב־יָם, כִּי אֶז הִגִּיעַ כְּאֲמוֹר**

עו. וראה באיגרת הנודעת שכתב הבעל שם טוב הקדוש לגיסו ותלמידו הרה"ק רבי גרשון מקיטוב בשנות התק"י (נדפסה בסוף ספר 'בן פורת יוסף', ובספר 'דגל מחנה אפרים' פרשת בשלח ד"ה 'או יאמר' הזכיר איגרת זו): "תתפלל עבורי בכוונה הזאת, שאזכה להסתפח בנחלת ה' בחיים וכו', השם יודע שאין אני מייאש עצמי מנסיעה לארץ ישראל אם יהיה רצון השם, ולהיות עימך ביחד וכו'"; וראה עוד ב'חיי מוהר"ן' סימן ק"מ הטעם שלא היה יכול הבעל שם טוב לבוא לארץ ישראל; וראה ב'ליקוטי הלכות' ברכת הפירות ד' אות ז' (עפ"י התורה 'חבלים נפלו לי בנעימים' שבליקוטי תנינא סימן עא): "וזהו הטעם שאנשים קטנים נכנסין לארץ ישראל בקלות, וגדולי הצדיקים יש להם מניעות עצומות מלבוא לארץ ישראל, עד שמשה לא זכה לבוא לארץ ישראל, וכן סמוך לדורותינו היה הבעל שם טוב ז"ל ורבי נפתלי [כ"ץ, בעל 'סמיכת חכמים'] ז"ל שלא יכלו לבוא לארץ ישראל, כי משה רבינו לפי עוצם גדולתו אם היה נכנס לארץ ישראל היו צריכים ליכנס וליפול כל החובלים לתוך הנעימים להתתקן, והיו צריכים להתתקן כל המוחין הפגומים שנפגמו מחטא אדם הראשון ואילך שכולם הם בחינת חובלים, בחינת מוחין של חוץ לארץ שנמשכין על ידי פגם הכבוד, על ידי שפוגמין בכבוד ה' יתברך, שהם כלל כל החטאים שבעולם, שכולם היו צריכים להתתקן על ידי משה, כי כל אחד כפי מה שזוכה לקבל קדושת ארץ ישראל, דהיינו השפעת הנועם - כמו כן באין ונפלים בחינת החובלים להתתקן, ועל כן אם היה משה רבינו נכנס לארץ היו צריכים כל החובלים להתתקן, ומחמת שאז עדיין לא הגיע הזמן לזה, כי לא יגמר תיקון כל החובלים עד שיבוא משיח ויבער רוח הטומאה מן הארץ, ומחמת שלא היה אפשר לתקנם אז - היו יכולים לגרום פגם יותר חס ושלום, על כן היה מן הנמנע שהוא יכנס לארץ עם ישראל", עיין שם.

עז. בחוץ לארץ נוהגין לספר מעשה זה בשבת אחים ביום 'אחרון של פסח', ובארץ ישראל כשחל שביעי של פסח ביום ששי מספרים את המעשה בסעודה שלישית של שבת אסרו חג. (רל"י).

עח. ומה שנוהגין העולם לעשות אז סעודה, ויש מהם גם שאומרים שהבעל שם טוב תיקן זאת ואכל אז לאטקעס וקניידלאך - אינו נכון, והבעל שם טוב עצמו כלל לא ציווה על הדבר. ואצל אנשי שלומנו לא נטלו ידים לסעודה, רק היו מחלקים מעט יין ושותים 'לחיים'. (רל"י).

הבעל שם טוב הקדוש בחזרה לסטאמבול^ט, והיו מספרים מעשה זה ומודים לה' יתברך על גדל הנס, שצדיק גדול זה נצול מהרוצחים ושב לחיים ולשלום^פ; והיו אומרים בסיומו: "ומסתמא ה'יה בעל הספינה אליהו הנביא זכור לטוב":

מרת אָדל בת הבעל שם טוב

[ראה גם לעיל סימנים א' ש"ל שע"ג ולקמן סימן שפ"ב]

שעד

מרת אָדל בת הבעל שם טוב הקדוש היא אשר נהלה וכלכלה את כל סדרי ועניני הבית אשר הותיר הבעל שם טוב אחריו; ומספרים שמתחמת שהחשיבה ביותר, על כן גם מסר לה הבעל שם טוב קדם הסתלקותו את מפתח הבית, את הארון עם כתביו^פ, ועוד:

עט. אמנם נס ההצלה מהרוצחים ה'אידימאקעס' היה באחד מימי חול המועד. (רל"י).

פ. ואצל אנשי שלומנו היו מוסיפים לספר גם את המעשה מהשידוך ששידך הבעל שם טוב לתלמידו רבי נחמן מהארידענקא, ואודות הולדת רבינו בחדר הבעל שם טוב, כמובא לעיל בסימן א', עיין שם.

פא. ונהגו אנשי שלומנו לומר מזמור ק"ז שבתהלים קודם תפילת מנחה בכל ערב שבת - וגם בערב שביעי של פסח אף שלא חל יו"ט בשבת. (רל"י); וראה בקונטרס 'פתח אליהו' לריא"ז מרגליות: "שמעתי מפי חסידים זקנים, שאחר הנס הגדול הידוע שהיה להבעל שם טוב הקדוש זי"ע בשובו מהנסיעה שנסע לארץ ישראל, ולאות תודה להשם יתברך על נס הגדול שהיה לו, הכניס הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לנוסח תפילת מנחה ערב שבת קודש לומר בתחילת מנחה מזמור ק"ז שבתהלים, בבחינת קרבן תודה לארבעה הצריכים להודות לה', על כל הנפשות המובלעות בכל ימי השבוע בעמקי המצולות הדומים להולכי דרכים, חובשי בית האסורים, חולים שנתרפאו, יורדי הים, ובעת הזאת הגיע עת צאתם למקורותם על ידי עליית העולמות וכו'". ובעצם עניין אמירת המזמור 'הודו' בערב שבת - ראה 'שיחות הר"ן' סימן ע"ר; 'ליקוטי הלכות' ברכות הריח א' אותיות ב' ג', עירובי תחומין ה' אות מ"א ושם הלכה ו' אות ז', כלאי בהמה ד' אות ז'.

פב. והגם שהשליכו את הכתבים לים בעת נסיעת הבעל שם טוב לארץ ישראל כנ"ל, מכל מקום נותרו ממנו ז"ל אחר כך כתבים נוספים. (רל"י).

שעה

פַּעַם שָׁאָלוּ אֶת רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ: "פֶּאֲרוּוֹאס הָאֵט עָפְעַס אַיִיעָר זַיִיעָר זַיִיעָר גְּעֵהֶאֵט אַזֵּא מִיַּן הַמְּשָׁכָה צוֹ אַיִיעָר בָּאָבַע אָדֶל?" - "מִדּוּעַ הִיָּה לְזַקְנֵכֶם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב כְּזוֹ הַמְּשָׁכָה וְיִקָּא לְזַקְנֵיכֶם מְרַת אָדֶל?"^{פג} - כִּי יְדוּעַ שְׁהַבַּעַל שֵׁם טוֹב הֶחְשִׁיב אֶת בְּתוֹ עוֹד יוֹתֵר מִבְּנֵי רַבֵּי הַיִּרְשׁ; וְהִשִּׁיב רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ: "וַיִּיל זֵי אִיז אַרוֹם גְּעֵגֵאֲנֵגֵעַן כְּסֻדְר מִיט אַ פֶּאֲרֵבְעֵנְקֵט הָאֲרִיץ צוֹם אוֹיִפְעֵרְשֵׁטֶן: 'וּוֹאס נֶאָךְ וּוֹאָלֵט אִיךְ גְּעֵטָאן עָפְעַס אַ זַאָךְ וּוֹאס דָּאס זָאל זַיִין דַּיִן רַצוֹן?'!" - "מִפְּנֵי שְׁהִיא סְבָבָה כָּל הָעֵת עִם לֵב כּוֹסֵף לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ (כְּאֶשֶׁר הִיא שׁוֹאֶלֶת כְּכִיכּוֹל בְּכָל פַּעַם אֶת עֲצָמָה): 'אִיזָה דְּכָר נּוֹסֵף הִיִּתִי יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת שְׁיִהִיָּה לְרַצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ?'!"^{פד}:

פג. מרת אדל בת הבעל שם טוב היתה אימה של מרת פיגא אם רבינו ז"ל; וראה ב'שבחי הר"ן' חלק ב' סימן כ"א שבעת צרה הזכיר רבינו על הים את זכות זקנתו מרת אדל.

פד. נשים אינן חייבות כל כך בריבוי מצוות מעשיות כמו האנשים, ואף על פי כן היתה מרת אדל מתהלכת בלב כוסף מאוד על כל פנים לעשות רצון ה' יתברך יותר ויותר, ועל ידי זה זכתה למדריגת הרצון, שהיא המדריגה הנעלה ביותר; ואצל הצדיקים עיקר החשיבות הוא הרצון, לכסוף ולהשתוקק אליו יתברך, כי הגמר והשלימות של כל עבודת המצוות הוא כפי מידת הרצון הטוב שיש לאדם, אשר כפי שירבה בה - כן תהיה המצוה מושלמת יותר ויותר. ראה גם בליקוטי קמא סימן מ"ט: "נמצא כשאדם חושב מחשבות טובות בליבו איך לעבוד את השם יתברך, בזה נעשה ליבו בבחינת 'צור לבבי' (תהלים עג כו) ובבחינת 'וליבי חלל בקרבי' (שם קט כב), שבתוך החלל יתגלו פעולותיו, ועל ידי פעולותיו ומידותיו הטובים יתגלה שהוא מקבל עול מלכות שמים שלימה", עיין שם. (רל"י).

שיחות מענייני פסח

יום טוב

תסז

ספר מוהרנ"ת ז"ל שקדם איזה רגל ויום טוב, שאז העקר הוא השמחה, כמפרש בתורה (דברים טז יד): "ושמחת בחגך וכו'", ובפרט על פי ענין רבנו ז"ל - נפל למרה שחורה, בחשבו: מי יודע אם יוכל לקיים זאת, ובפרט בעת המחלקת; אבל עם דרך ההתחזקות של ה"עוד מעט" שהודיעו רבנו ז"ל בהתורה 'אזמרה' (ליקוטי קמא סימן רפב), אז מיד עלה בדעתו: איך אפשר שלא יזכה לשמחה מעט, ואולי עוד מעט, ועוד מעט - עד שיצא מהמרה שחורה לגמרי*:

[קונטרס ימי התלאות]

פסח

[סיפור נסיעת הבעל שם טוב לארץ ישראל נדפס לעיל בחלק א' סימן שע"ג; בעניין הנהגת רבינו בליל הסדר - ראה לעיל חלק א' סימן ש"ג וחלק ב' סימן ק"ו]

תסח

כשדבר פעם רבנו ממעלת בני ישראל ושבח יציאתם ממצרים, אמר: "וואס וואלטן אידן געווען ווען זיי גייען נישט ארויס פון מצרים? וואלטן זיי געווען ציגאנערס!" - "מה היו בני ישראל כיום לולא שיצאו ממצרים? הם היו צוענים [נודים]!"*

א. ראה עוד 'עלים לתרופה' בסוף מכתב מיום ג' י"ג ניסן תקצ"ג: "חזק ואמץ לשמח עצמך ובפרט בשבת ויום טוב קודש בכל דרכי השמחה; והיזהר והיזהר שלא יהיה לך עצבות ומרה שחורה מזה בעצמו שאינך שמח כראוי, ולא תהיה עליך שמחת יום טוב למשאו, רק תרגיל עצמך להיות בן חורין", עיין שם.

א. וכלשון ההגדה: "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו

תסט

רַבְּנוּ אָמַר: "אִז מְעַן וְוַעַט עֶסֶן מְרוֹר בַּיּוֹם סֶדֶר, וְוַעַט מְעַן שׁוּיִן זִיָּצָן תְּשַׁעָה בָּאָב בַּיּוֹם קִינּוֹת" - "אִם יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְרוֹר בְּלִיל פֶּסַח, כְּכֹר יִשְׁבוּ בְּתִשְׁעָה בָּאָב לְוַמֵּר קִינּוֹת"³; [מוֹעֲדִים אֶלֶּה חָלִים בְּאוֹתוֹ יוֹם בְּשַׁבּוּעַ, כְּמוֹכָא בְּשִׁלְחַן עָרוּף⁴]:

תע

רַבְּנוּ אָמַר: "מִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל לְהַחֲמִיר וְאִינוּ נִמְנָע מִלְּאָכֵל מִצָּה שְׁרוּיָה בְּפֶסַח - אֵין צְרִיף לְהַחֲמִיר; וְמִי שֶׁכָּבַר קָבַל עָלָיו חֲמָרָא זֹו - שֶׁלֹּא יִפְסִיק לְנִהֲגַ כְּפִי"⁵:

ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". [וראה ב'גבורות ה' למהר"ל פרק ס"א: "יש מקשים מה הועיל לנו היציאה, הלא אנו משועבדים בשאר מלכיות וכו', ודברי הבאי הם וכו', כי עדיין על ישראל המעלה הזאת שהם בני חורין בעצם עם השעבוד במקרה, כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין, ולא עוד אלא אף מלכים, שנאמר (שמות יט ו) 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' וכו', והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם וכו'", עיין שם].

ב. יתכן שכוונת רבינו היא כמשמעות דבריו, שמשיח לא יתגלה בין פסח לבין תשעה באב. וראה איכה רבה בפתיחתא אות י"ח: "'השביעני במרורים' (איכה ג טו) - בלילי הפסח וכו', 'הרוני' בלילי תשעה באב 'לענה'", וכן הוא שם בפרשה ג' אות ה'. (רל"י); [וראה 'טורי אבן' ראש השנה דף י"א ע"ב שמה שאמרו שם בגמרא 'בניסן עתידין ליגאל' הכוונה לליל ט"ו בניסן, וכתב שם שאין זה אלא הזמן של 'בעיתה' (ישעיה ס כב), אבל בוודאי יכול משיח להתגלות לפני הזמן בכל יום, וכמו שאמרו בגמרא סנהדרין דף צ"ח ע"א: "זכו - אחישנה", לא זכו - בעיתה"; גם ראה בגמרא ערכין י"א ע"ב: "מגלגלין זכות ליום זכאי", וברש"י שם: "בניסן נגאלו וכו'", עיין שם גם מעניין תשעה באב]. גם יש לרמז על פי המובא בליקוטי תנינא סימן ע"ד בעניין 'מרדכי' הצדיק שדרשו רבותינו ז"ל (מגילה י: חולין קלט): 'מר דרור' (שמות ל כג), ו'דרור' לשון חירות, היינו החירות של פסח, עיין שם, ועל כן יתפרש הדבר לענייננו שכפי ה'מר', היינו אכילת המרור שבפסח, כן תלוי ה'דרור' שהוא עניין הגאולה והחירות, והיינו 'מר דרור' באופן כזה, שכפי ה'דרור' שבפסח - כן תלוי ה'מר' והמרירות והקינות שבתשעה באב. (הרב המחבר, מעדני מלך).

ג. אורח חיים סימן תכ"ח סעיף ג'.

ד. פירוש, כי יש נוהגים להחמיר לא לאכול בפסח מצה שנשרתה במים, כי חוששים שמא

תעא

רַבְּנּוּ הָיָה נוֹהֵג לֶאֱכֹל בְּפֶסַח רַק מִצָּה שְׁמוּרָה מְשֻׁעָת קְצִירָה¹, וְכֵן הָיָה נוֹהֵג לְבָלִי לֶאֱכֹל מִצָּה שְׁרוּיָה², וְכֵן נִהְגוּ גַם אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ:

תעב

פַּעַם הָפֶסַח רַבְּנּוּ הִקְדוּשׁ בְּיָדוֹ חֲתִיכַת מִצָּה [פְּשׁוּטָה] שֶׁהָיְתָה מִנַּחַת עַל הַשְּׁלֶחָן, וְעָנָה וְאָמַר: "מִצָּה מֵיט שְׁמִירַת הַבְּרִית - אִיז מִצָּה שְׁמוּרָה!" - "מִצָּה עִם שְׁמִירַת הַבְּרִית - זֹהִי מִצָּה שְׁמוּרָה!"; וּבִצֵּת אָמְרוּ אֶת הַתְּבוּת 'שְׁמִירַת הַבְּרִית' הַחֲנוּה וְהִרְאָה

נשאר מעט קמח על המצה או בתוכה שלא נילוש בתוך העיסה, וכשייגע הקמח במים יתחמץ (ראה שו"ע או"ח סימן תנח ומשנ"ב שם סק"ד; שו"ע הרב חלק התשובות סימן ו), וכתבו הפוסקים שאין זו אלא חומרא, אבל מעיקר הדין אין צריך לחשוש לזה (עי' חק יעקב סימן תס סקט"ז ושע"ת שם). יצויין שגם אלו המחמירים בזה, מכל מקום נוהגים שביום 'אחרון של פסח' בחוץ לארץ מקילים ואוכלים מצה שרויה (ראה 'דרך פיקודיך' מצוה יב), וכן נהג רבינו ז"ל, ראה לעיל חלק א' סימן ת"ה.

ה. ראה 'שולחן ערוך' אורח חיים סימן תנ"ג סעיף ד': "החייטים שעושים בהם מצת מצוה, טוב לשמרן שלא יפלו עליהן מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה וכו'", עיין שם; וראה ב'משנה ברורה' שם סוף ס"ק כ"ה: "כתבו האחרונים דאף דמדינא אין צריך שימור לשם מצה רק למצות של לילות הראשונות וכו', נהגו לעשות שימור לשם מצה בכל המצות משעת טחינה וכו'", עיין שם.

ו. וכך נהג גם מוהרנ"ת, וכן רבי נחמן טולטשינער ורבי אברהם בנו, שהיו אוכלים רק מצה שמורה משעת קצירה, וגם נזהרו לבלי לאכול 'שרויה', וכלל אנשי שלומנו בכל הדורות היו נזהרים בשני הדברים הללו. (אמנם בסוף ימיו של רבי אברהם ב"ר נחמן, כשכבר לא היה יכול ללעוס והיה מוכרח לשרות המצה, אז התיר נדרו ואכל מצה שרויה). וראה להלן בערך 'רבי נחמן טולטשינער' שאמר שאם נפלה חתיכת מצה לתוך המרק - שלא יספרו ולא יגלו לו הדבר; כי דרך העולם לעשות מזה 'עסק גדול' ולפנות את הצלחת וכיוצא בזה, על כן ביקש שלא יגלו לו. (רל"י).

ז. אמנם אין הדבר ברור לגמרי שהמצה שעל השולחן היתה מצה פשוטה ולא שמורה. (רל"י).

רבינו הקדוש על עצמו^ח: (רבי לוי יצחק שמעה כמדומה מפי רבי אברהם בן רבי נחמן)

תעג

רבינו תפס והחזיק פעם בידו מצה בפסח, ונענה ואמר: "אז מען האלט מצה אין די הענט - האלט מען גאט אין די הענט!" - "כשאוחזים מצה בידיים - אוחזים כבכול את השם ותברך בידיים!"^ט:
(מפי רבי אברהם שטערנהארץ) *

תעד

לא ראו אצל מוהרנ"ת, וכן אצל אנשי שלומנו, שנהגו חמרות גדולות בבדיקת החמץ; אמנם על רבי הירש לייב הרב מברסלב מספרים ספורים נפלאים אודות חמרותיו הגדולות בבדיקת החמץ, שארץ לו זמן הבדיקה כמעט משך כל הלילה:

ח. רבינו לא בא חס ושלום לגרוע מאיש שום קבלה או הידור טוב, ופשיטא שמצה שמורה עדיפא, אלא שרצה לזרז ביותר על ההקפדה בעניין זה של שמירת הברית; ומצה שמורה יחד עם שמירת הברית - היא בוודאי מצה שמורה. (רל"י); ראה בתיקוני זוהר (תיקון טו דף ל:): "דבת זוגיה דצדיק איהו 'מצה שמורה', לגביה מצה שלימה עשירה, ומאן גרים דא למהוי בת זוגיה מצה שמורה לגביה, בגין דנטר טיפה דיליה, ומאן דפגים טיפה דיליה איתקרי בת זוגיה 'מצה פרוסה', לחם עוני וכו'".

ט. ראה כעין זה ב'ליקוטי הלכות' ברכות הראיה וברכות פרטיות ה' אות י"ט (וכן שם בהלכות תפילת ערבית ד אות כז): "כי מבואר בזוהר הקדוש שעל ידי לקיחת הארבעה מינים בידינו אנו לוקחין בידינו אותו יתברך"; וראה ליקוטי קמא סימן נ"ז אות ה', שם כתב רבינו שאכילת שבת נעשה ממנה אלקות גמור, ושם באות ח' כתב שאכילת מצה היא כמו אכילת שבת].

י. דהנה נחלקו הפוסקים לעניין חיוב הבדיקה באור לי"ד אם מחוייבים לחפש גם אחר פירוים קטנים, או שאין צריך לחפש רק אחר כזית [החיי אדם (כלל קיט אות ו) ועוד מחמירים בזה, והפמ"ג (סימן תלג א"א סק"ח) ועוד מקילים]. ולמעשה לאחר שכבר ניקו

תעה

אנשי שלומנו לא היו נוהגין לבוא אל מוהרנ"ת לחג הפסח", ונאפלו
בנו רבי יצחק לא היה בא אליו אז:

תעו

מוהרנ"ת היה אומר את ההגדה בקול רם ובשאגה"; וספר רבי אברהם
בן רבי נחמן ששמע מאביו שפעם אחת כשאמר מוהרנ"ת
ז"ל ההגדה, פשהגיע לתבות "ובמורא גדול" זו גלוי שכינה" - אמרן
בצעקה ובשאגה", ונפל חלשות, וכל הנוכחים הבינו והרגישו שראה אז
מוהרנ"ת גלוי שכינה". גם ארע פעם שלרב התלהבותו באמירת ההגדה

בני הבית את כל הבית היטב גם מהפירורים, נהגו הרבה לסמוך על המקילים, אבל יש שכן
החמירו בזה (ראה שערי תשובה סימן תלג סי"א; דברי תורה (מונקאטש) ח"ב אות קלד),
ויש שנהגו לחפש אף פחות מכזית ובלבד שהוא ראוי לאכילה (ראה משנ"ב סימן תלג
שעה"צ סקל"ג; סימן תלד סק"ו; סימן תמב סקל"ג; סימן תמד סקט"ו).

יא. וכן היה אצל רבינו, ראה לעיל חלק א' סימן ש"ג וחלק ב' סימן ק"ו.

יב. ראה בליקוטי קמא סימן כ' אות י': "גלות מצרים שהיה על פגם הברית כידוע וכו', פגם
הברית הוא פגם הדעת וכו', והקול מעורר הדעת, בבחינת 'הקול מעורר הכוונה', ובשביל
זה 'ונצעק וישמע את קולנו', והקול מעורר הדעת, 'וישלח מלאך' - זה משה, בחינת דעת,
ועל ידי התגלות הדעת כתיקונו אז 'ויוציאנו'; ובשביל זה אומרים את ההגדה בקול רם, כי
הגאולה היתה על ידי קול, בבחינת 'וישמע את קולנו' וכו'", עיין שם; ראה בפרקי דרבי
אליעזר סוף פרק מ"ח: "רבי יהודה אומר: כל אותו הלילה (של יציאת מצרים) היו ישראל
אוכלין ושותין ושמחין ומהללין לאלקיהם בקול גדול"; וראה עוד רש"י פסחים פ"ה ע"ב
ד"ה 'והלילא': "לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים"; חידושי הריטב"א
על ההגדה: "וחייב אדם לומר ההגדה בנעימה בקול רם ובכל כוחו"; זוהר בהעלותך דף
קמ"ט ע"א; [בסימן תע"ג הביאו הפוסקים משו"ת מהרש"ל סימן פ"ח שצריך לומר 'הא
לחמא וכו' בקול רם, וביאר בי"פה ללב' חלק ב' סימן תע"ג אות י' שכוונתו על כל ההגדה
שצריך לאומרה בקול רם, אפילו אם הוא יחיד].

יג. נוסח תנועתה כפי שצעק מוהרנ"ת - ידוע לבקיאים.

יד. וראה עוד 'טור ברקת' (לרבי חיים הכהן מארם צובה) סימן תפ"א ס"ק ב' (ע"פ זוהר

כִּסֵּה מוֹהֲרַנ"ת אֶת פְּנֵיו הַנְּלֻהָבִים שְׁפָעְרוּ מְאֹד; וְכֵן הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים
בְּעֵת הַתְּלַחֲבוֹתוֹ בְּשַׁבַּת קִדְשׁ:

תעז

מוֹהֲרַנ"ת אָמַר: "אֲזוּי וְוִי בְּדַרְךָ כָּלֵל קוֹמֵט דָּאךְ פָּאָר דְּעַר סֵדֵר בִּיז
נָאךְ 'חֲצוֹת', הָאֵט מְעַן קוֹבֵעַ גְּעוּוֹעַן אַ תְּפִלָּה פּוֹן 'חֲצוֹת'
אִינְמִיטֵן סֵדֵר, אַז אַלֶּע אִידֵן זָאלֵן בְּעֵטֵן אוֹיפֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ" - "הָיִית
שְׁבַדְרֵךְ כָּלֵל הָרִי מְאָרִיכִין כָּלִיל הַסֵּדֵר עַד אַחֲרֵי חֲצוֹת הַלַּיְלָה, עַל כֵּן
סֵדֵר לָנוּ בְּעַל הַהֲגָדָה לֹאמַר תְּפִלָּה שֶׁל 'חֲצוֹת' (הוּא הַפְּזוּמֹן "אֲדִיר הוּא
יְבֻנָּה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב") בְּאִמְצַע עֲרִיכַת הַסֵּדֵר, כְּדִי שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יְבַקְשׁוּ אַז
עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ"ט:

סְפִירַת הָעֵמֹר

[אודות הלילה האחרון של ספירת העומר אצל רבינו בזאסלאב - ראה לעיל חלק א' סימן
פ"ד; ואצל מוהרנ"ת - ראה לעיל חלק ב' סימן שצ"ח]

תעח

אָמַר מוֹהֲרַנ"ת ז"ל כִּי הָאֲרַבְעִים וּשְׁמוֹנֶה קִנְיָנִים הַמְּבֹאָרִים בְּמִסְכַּת אָבוֹת
הֵם כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יְמֵי הַסְּפִירָה, וְהַמְּדָה הָאֲרַבְעִים וְתִשְׁעָה
הִיא 'תְּפִלָּה':

[רבי אליקים געציל ליובאוונע, 'נחלי אמונה' כ]

בא דף מ:): "החיוב של סיפור יציאת מצרים וכו', שהשכינה הולכת מבית לבית ומקשבת
לאותו הסיפור והשבח שאומר איש הישראלי ושמת, ואז מלבישים עוז והדר להקב"ה כביכול".

טו. את האפיקומן אוכלים קודם חצות הלילה, ובשעת חצות הלילה מזמרים את הפזמון
"אדיר הוא" (והוא במקום אמירת תיקון חצות, כי בליל הסדר לא היו אומרים אצל אנשי
שלומנו תיקון חצות); ויש אצל אנשי שלומנו בזה תנועת ניגון יקרה וגאה מאוד מאוד. (רל"י).

א. ראה דרשות מהר"ל דרוש עה"ת ד"ה והוא.

הופיע מחדש!

הספר שרבים חיכו לו

"שארית יצחק"

לר' יצחק
ברייטער הי"ד

כמו כן ניתן להשיג את הספר הנפלא:

"שיח שרפי קודש"

ג' כרכים מלאים מזן אל זן
דיבורים ושיחות מבוררות מרבינו הק'
וממוהרנ"ת כפי אשר נמסרו
ע"י ר' לוי יצחק בנדר ז"ל

ספר
חובה
בכל
בית

משלוח
עד
הבית

להשיג ב: אגודת "משך הנחל"

טל: 02-627-3120

וכן בכל מוקדי המכירות של ספרי ברסלב

הופיע מחדש הספר שער אפרים

חידושי תורה
מר' אפרימ'ל מפשעבורז' זצ"ל
על פי סדר • תורה • ש"ס • מועדים
ועל פי סדר התורות בליקוטי מוהר"ן

בימים אלו מסתיימת בעז"ה
עריכתו מחדש של הספר

"עונג שבת" מכתבי ר' אפרימ'ל

בו נוספו עוד עשרות מכתבים חדשים
שלא שזפתם עין הדפוס עד הנה,
כלל המכתבים עברו הגהה מדוקדקת
מעצם כתי"י, ומעוטרים המה במאות
מראי מקומות ואסמכתאות.

כל מי שיש ברשותו העתק כתב יד
מתבקש להודיענו תיכף על מנת
שיצא דבר מושלם תחת ידינו

הופיע
מחדש

יוצא
בקרוב!

משלוח
עד
הבית

להשיג ב: אגודת "משך הנחל"

טל: 02-627-3120

וכן בכל מוקדי המכירות של ספרי ברסלב

